

Eristalis rossica Stackelberg, 1958 – venäjänurri Suomesta (Diptera, Syrphidae)

Sakari Kerppola

Kerppola, S. 2016: *Eristalis rossica* Stackelberg, 1958 – venäjänurri Suomesta (Diptera, Syrphidae). – Sahlbergia 22(2): 15–17.

The hoverfly *Eristalis rossica* Stackelberg, 1958 is reported as new to Finland on the basis of one female collected by net in 2016. The specimen was found on a flowering meadow from Joutseno in southeastern Finland near the Russian border. The known distribution of *Eristalis rossica* includes Finland, parts of European and Siberian Russia, and Sakhalin in the Russian Far East.

Hiihtomäentie 44 A 6, FI-00800 Helsinki, Finland; sakari.kerppola@helsinki.fi

Johdanto

Olin 10.–11.8.2016 kovakuoriaistutkija Eero Helven kanssa itärajalalla Joutsenon Kuurmanpohjassa poistamassa sieltä hänen kesän ajaksi lahopuihin asentamia runkoikkunapyydyksiä.

Matkalla pysähdyimme pariaksi tunniksi keräilemään hienolla Joutsenon Anolan kedolla (Kuva 1). Jo maastossa tuli määritettyä komea kukkakärpänen *Chalcosyrphys piger* (honkapuuhari), joka on erittäin uhanalainen laji (EN). Kedolta tallentui myös muutama *Eristalis*-suvun kukkakärpänen ja pieni musta *Cheilosia*-suvun edustaja, joka kotona mikroskoopin alla osoittautui melko harvinaiseksi lajiksi *Cheilosia impressa* (okakeilanen). Se on helppo tuntea, sillä tämän meillä esiintyvän hankalan ja monilajisen kukkakärpässuvun joukossa se on ainoa, jonka etujalan coxassa on ruusun piikkiä muistuttava okanen. Löytö on maamme itäisin.

Tallennetuista *Eristalis*-yksilöistä eräs naaras osoittautui myöhemmin kirjoittajan määrittämisen perusteella maallemme ja myös pohjoismaille uudeksi lajiksi *Eristalis rossica* Stackelberg, 1958 (Kuva 2). Määrittäminen perustui käytettävissä olevaan kirjallisuuteen (Stackelberg 1970, van der Goot 1981, Violovitsh 1983, Mutin & Barkalov 1999, Hippa ym. 2001, Speight & Sarthou 2014, Speight ym. 2015) ja oman kokoelman lähilajien vertailuun.

Dipteratyöryhmän päätöksen mukaan maalle uusi kärpäslaji on varmistettava vähintään kahdella asiantuntijalla. Tässä tapauksessa kirjoittajan määrittämisen varmisti Luomuksen laboratoriopäällikkö, dosentti Gunilla Ståhls. Valitettavasti Luomuksen kokoelmissa ei ollut yhtään *E. rossica*-yksilöä verrokiksi, vaan hänenkin määrittämisensä perustui käytettävissä olevaan kirjallisuuteen ja lähilajien vertailuun. Gunilla otti yksilöstä vielä yhden keskijalan dna-sekvenssiä varten. Kun prosessi valmistui, niin häneltä tuli viesti ”barcodeitunnistus 100% *Eristalis rossica*”. Täten varmistui

lajimäärittäminen lopullisesti ja se oli siis maallemme uusi kukkakärpäslaji nro 361. Kirjoittaja lahjoitti yksilön Luomuksen kokoelmiin, mutta se on toistaiseksi pitkäaikaislainana hänen yksityiskokoelmassaan. Löytöpaikkaetiketin lisäksi neulassa on etiketti, jossa seuraavat tiedot: ”DNA voucher specimen MZH_Y2276, G. Ståhls FMNH Helsinki Finland”.

Tuntomerkit

Kookas vahvarakenteinen laji, jonka selkä ja kylki ovat vahvasti pölyttyneet tumman mattapintaiset. Naaman karvoitus on valkeahko ja pohjaväri vahvasti vaaleankeltaisella pölyttynyt, lukuun ottamatta mustaa keskijuovaa (Kuva 3). Siivet melko kirkkaat, mutta neliömäisestä pterostigmasta ulottuu kärkeen ja alaspäin laajahko tumma alue. Takaruumiin tergiittien 2–4 etu- ja takareunassa on leveät tummanharmaat mattapintaiset poikkivyöt, joiden väliin keskialueelle jää mustan kiiltävät poikkivyöt, joka naaraalla on 2. tergiitissä supistunut vain pieneksi kolmiomaiseksi alueeksi tergiitin sivuilla. Koiraalla on tergiiteissä 3–4 melko pitkä pystysuora musta karvoitus, mutta naaraalla vastaava karvoitus on hyvin lyhyttä ja taaksepäin taipunutta (Kuva 4). Kuvassa näkyvät hyvin myös tergiittien matta ja kiiltävät alueet.

Kuva 1. Joutsenon Anolan kedon kukkaloistoa. Kuva Juho Paukun

Kuva 2. *Eristalis rossica* ♀, 10.8. 2016. Sa: Joutseno, Anolan keto 67751:35818, Sakari Kerppola leg./det., Gunilla Ståhls conf. Kuva Pekka Malinen

Kuva 3. *Eristalis rossica* ♀, naama. Kuva Pekka Malinen

Kuva 4. *Eristalis rossica* ♀, 4. tergiitti sivulta. Kuva Pekka Malinen

Lukuun ottamatta suurta kokoa *E. rossica* muistuttaa lajia *E. nemorum* (= *interrupta*), mutta selkä ja kylki ovat vahvemmin pölyttyneet, tergiitit 3-4 ovat leveämmin mattapintaisia ja silmien karvoitus lyhempää. Se eroaa myös muista kookkaista *Eristalis*-lajeista (*E. pertinax*, *E. similis* ja *E. tenax*) naaman vaaleankeltaisen pohjaväriin, ruumiin vahvemman pölyttyneisyyden ja lyhemmän pterostigman perusteella.

Levinneisyys

Laji tunnetaan Venäjän Euroopan puoleisista osista ja Siperiasta itään Amurille sekä Sahalinille asti. Suomea lähinnä on löytötietoja Venäjän Karjalasta ja Pietarin pohjoisosista, josta laji on kuvattu (Stackelberg 1958).

Lajin dna-viivakoodi on aikaisemmin tutkittu vain kahdesta Venäjän Kaukoidän yksilöstä: naaras 17.6.2013, Habarovskin pohjoisosassa ja koiras 12.6.2013, Komsomolsk-na-Amurin pohjoisosassa, kummatkin yksilöt J.H. Skevington leg.

Pohdintaa

Eristalis-suvun aikuisia tapaa parhaiten kosteikkoalueilla, koska toukat elävät veden alla. Voimakkaina ja kestävinä lentäjinä lajeja voidaan kuitenkin tavata ruuanhakumatkoillaan melkein missä tahansa biotoopeissa. Anolan keto ei sijaitse kosteikkoalueella, mutta järviä ja lampia kyllä löytyy läheltäkin. Kirjoittajan mielestä tämä nyt todettu *E. rossica* yksilö on ehkä kuitenkin lentänyt meille itärajan takaa, jossa lähimmät laajat kosteikkoalueet ovat eli Vuoksen vesistö ja Laatokka. Yksittäinen yksilö voi olla pelkkä harhailija, mutta saattaa olla, että yksilöitä on vaeltanut idästä enemmänkin. On myös mahdollista, että Kaakkois-Suomeen on syntynyt tilapäinen pysyvä kanta. Alueella on aikaisemmin kerätty kukkakärpäsiä vuosittain, mutta tähän lajiin ei aikaisemmin ole törmätty. Aika näyttää. Laji on jo pitkään ollut odotuslistalla (Haarto & Kerppola 2006) ja nyt se sitten vihdoinkin löytyi meiltä!

Kiitokset

Gunilla Ståhls varmisti kirjoittajan määrityksen. Kanadalainen dipteristi Jeff Skevington välitti kahden venäläisen *E. rossica*-yksilön viivakoodi- ja löytötiedot (thanks Jeff). Eero Helve oli mukavaa matkaseuraa. Pekka Malinen otti yksilöstä hienot yksityiskohtaiset kuvat ja Juho Paukkunen ikuisti kukkakedon.

Kirjallisuus

- van der Goot, V. S. 1981: De zweefvliegen van Nordwest-Europa en Europees Rusland in het bijzonder van de Benelux. Koninklijke Nederlandse Vereniging, Amsterdam. 275 s.
- Haarto, A. & Kerppola, S. 2006: Suomen kukkakärpäset ja lähialueiden lajeja (Finnish hoverflies and some species in adjacent countries). Otava, Keuruu. 647 s.
- Hippa, H., Nielsen, T. R. & van Steenis, J. 2001: The West Palearctic species of the genus *Eristalis* Latreille (Diptera, Syrphidae). Norwegian Journal of Entomology 48: 289–327.
- Mutin, V. A. & Barkalov, A. V. 1999: 62. Family Syrphidae. In: Lehr, P.A. (toim.): Key to the insects of Russian Far East. Vol. 6. Diptera and Siphonaptera. Part 1. Dal'nauka, Valdivostok, pp. 342–500.
- Speight, M.C.D. & Sarthou, J.-P. 2014: StN keys for the identification of the European species of various genera of Syrphidae (Diptera) - Vol. 80, 125 pp, Dublin.
- Speight, M.C.D., Castella, E., Sarthou, J.-P. & Vanappelghem, C. (toim.) 2015: Syrph the Net: the database of European Syrphidae (Diptera) - Volume 83, 291, Dublin.
- Stackelberg, A.A. 1958. List of Diptera of the Leningrad region. IV. Syrphidae. Trudy Zoologicheskogo Instituta Akademii Nauk SSSR, Leningrad 24: 192–246.
- Stackelberg, A. A. 1970: Syrphidae. In Bei-Bienko, G. Y.: Classification key to the insects of the European part of USSR 5(2). – Opredeliteli po Faune SSSR, 103: 11–96.
- Violovitsh, N.A. 1983: Siberian Syrphidae (Diptera). Verslagen en Technische Gegevens, Instituut voor Taxonomische Zoölogie, Universiteit van Amsterdam 43: 1–228. Englanninkielinen käännös van der Goot, V.S. & Verlinden, L., 1986.